

Verksamhetsrapport 2020: Lyfta Törnebybäcken

Genomförande och erfarenheter

Projektet består i huvudsak av tre olika åtgärder, varav två inbegriper en förstudie för att se om åtgärden är genomförbar. Nedan beskrivs kortfattat status för de olika momenten enligt det nummer de har i ansökan. Projektet i sin helhet har varit i viloläge under perioden juli 2019 – feb 2020 pga. att projektledaren varit föräldraledig.

Reglerbar dränering Kläckeberga

- 1. Förstudie.** Denna påbörjades försiktigt i dec 2018 genom att en specialist på reglerbar dränering anlätades som konsult. Denne har studerat möjligheterna utifrån tillgängligt kartmaterial (höjdkarta, flygfoton). Därefter har undertecknad gjort fältbesök tillsammans med arrendatorn (markägare Kalmar kommun) för att sondera terrängen där åtgärden är tänkt att genomföras.

Eftersom konsulten själv har installerat reglerbar dränering på sin egen gård gjordes i feb 2019 ett studiebesök tillsammans med arrendatorn. Därefter har konsulten ska ta fram en kort handlingsplan för vilka undersökningar som behöver vidtas innan systemet eventuellt kan installeras i Kläckeberga. Så långt verkar möjligheten god men en brist är att arrendatorn inte har så mycket uppgifter om nuvarande dränerings-system, vilket är en viktig förutsättning. I mars 2019 utfördes en fältvandring på den aktuella åkermarken för att försöka kartlägga dränering och utflöden i Törnebybäcken. Denna kartläggning var tänkt att fortsätta under våren tillsammans med arrendatorn. Dessvärre blev denne väldigt upptagen med annat vilket gjorde att det inte riktigt kom igång. En förutsättning för att en reglerbar dränering är att den som ska använda anläggningen blir väl införstådd med hur den fungerar och ska regleras. Dessvärre fanns inte den tiden hos arrendatorn under denna period.

- 2. Genomförande.** Preliminärt 2021. Förutsättningen är att förstudien kommer fram till att åtgärden är lämplig i tänkt område men i dagsläget är det inget som indikerar att så inte är fallet. Det krävs dock att det befintliga dräneringsnätet kan fullt ut kartläggas. En förutsättning är också att arrendatorn har tid att vara delaktig i projektet för att lära sig hur den reglerbara dräneringen ska användas.

Reglerbar dränering på tänkt plats i Kläckeberga är i dagsläget inte längre aktuell eftersom arrendatorn tappat intresset och inte har tid. Dialog inleddes under våren 2020 istället med ägaren av Stävlö gård som verkade intresserad av att pröva åtgärden hos sig. Undersökning av jordarter och marklutning i kombi-

nation med var markägaren skulle vilja placera åtgärden gör det dock svårt att hitta en lämplig plats.

Dialog har redan förts med Lst om att flytta pengarna till LONA Norra Möre, eventuellt för bredare syfte som inkluderar andra vattenhållande åtgärder såsom våtmarker eller fosfordammar så att pengarna inte är låsta till reglerbar dränering.

3. Kalmar Dämme fördämning.

Dialog har inletts med Sportfiskarna för att undersöka möjligheten att göra om fördämningen så att den inte utgör ett vandringshinder. Pumpanläggningen vid Kalmar Dämmes inlopp har undersökts i feb 2019 för att se om det är möjligt att pumpa vatten vid en lägre nivå i bäcken. Undersökningen visade att pumparna inte startade förrän nivån i bäcken (från botten) översteg ca 1,5 meter. Undersökningen visade att det var möjligt att sänka pumpnivåerna med åtminstone en halvmeter.

I juni 2019 sänktes pumpnivån i en första etapp med 0,2 meter. Logiken är att om de nivåstyrda pumparna kan börja pumpa vid lägre vattenstånd än tidigare behöver den nya fördämningen troligen inte vara lika hög, vilket skulle underlätta fiskvandring. En konsekvens blir att pumparna sommartid tar in mer bräckt vatten i dämmet, något som den nuvarande fördämningen med sin backvattenlucka designades för från första början. Dialog har kontinuerligt förts med flygplatsen angående förändringar i fördämningar, så även Länsstyrelsen. Hittills har dock flygplatsen varit tveksam till att sänka fördämningen men de har gått med på att den nya fördämningen görs reglerbar för att hålla möjligheterna öppna. Parallellt har Kalmar kommun sökt och beviljats bidrag i ett nytt LONA-projekt för att utreda Kalmar Dämme i sin helhet, där även fiskvandring kommer att undersökas.

Utredning/dialog pågår. Även räknat på konsekvensen av att inte ha någon fördämning öht, vad det skulle innebära för pumpvolymen om endast havsnivån sätter dämningshöjden. Utredningen visar att minst lika stor pumpning som ett normalår skulle kunna nås men det blir mer osäkert vilken typ av vatten som pumpas in till dämmet. Målsättningen är att det primärt ska vara bäckvatten för att maximera rening av N/P men som temporärt förstärks av sjövattnet/återcirkulerat vatten när bäcken sinar. Detta för att inte de biologiska funktionerna i dämmet ska ta skada av för långa perioder av stillastående vatten + utlakning av P ur sediment om vattnet blir syrefattigt.

OM flygplatsen inte godtar kommunens förslag på ny fördämning som tillåter fiskvandring, hur påverkar det beviljat bidrag i LONA? Vore det ok att göra en ny fördämning som kan regleras för att tillåta fiskvandring under viss period eller måste fördämningen alltid släppa lite vatten, dvs att det finns någon form av permanent passage för fisken?

Nya våtmarker vid Törnebybäcken

4. **Projektering.** Direkt väster om Kalmar Dämmes sista damm ligger en låglänt och vattensjuk yta (en gång i tiden del av en större våtmark i Törnebybäckens mynning). Denna yta, som är del av området Sjöslätten, har initialt varit fokus att utreda som våtmark eftersom den redan

är vattensjuk och igenväxt.

I juni 2019 lämnades ändringsansökan in till Länsstyrelsen om att frångå att anlägga en våtmark på ovan yta och istället titta vidare på andra områden (se bifogat) samt förlänga projektiden t.o.m. sept 2021. Ansökan godkändes i nov 2019

Ett annat sådant område är vassområdet direkt öster om Törnebybäckens mynning. Området som i projektet kallas Havsängen, är ca 5 ha stort och i huvudsak bevuxet av ett tätt vassbestånd. Tidvis översvämmas området i samband med havsnivåhöjningar. Havsängen skulle enklast kunna göras om till våtmark för det förorenande dagvattenflöde som kommer från Hagbygärddämmet (som behandlar dagvatten från Hagbygårde industriområde och delar av Hansa-området/Oxhagen). Trots att dagvattnet passerar en serie av dammar visar provtagning att mycket näring finns kvar i flödet, som idag mynnar i Törnebybäcken. Dialog har förts med Kalmar vatten som förvaltar Hagbygärddämmet och de är positiva till ytterligare åtgärder som renar dagvattnet.

Genomförandet torde vara relativt enkelt med en dämning i diket för att vattnet ska nå till de lågt belägna ytorna. Vattnet skulle sedan ledas ut precis söder om gångbron över Törnebybäckens mynning. En höjdmätning har gjorts över området som visar på att vattnet sannolikt skulle denna väg innan det når Västra sjön.

Anmälan har gjorts för ovan åtgärd under sommaren och denna har nyligen beviljats. Troligen hinner den inte utföras under 2020 utan det blir först 2021.

Ett annat alternativ är att utöka den sista dammen i Hagbygärddämmet så det skapas en mer naturlig våtmark på fältet öster om denna. Marken är idag redan planlagd som naturmark med möjlighet till bete vilket skulle vara ett utmärkt komplement till en våtmark. Kalmar vatten är positiva även till denna åtgärd.

5. **Genomförande.** Genomförandet är beroende av att ovan projekteringar faller väl ut, men enligt tidsplan under 2021. En dialog kommer föras med Länsstyrelsen för att förankra förändringarna som blir avseende de nya våtmarksytorna kontra ursprunglig plan.

Långsiktiga effekter från naturvårdssynpunkt

Åtgärderna kommer att ha positiva effekter vad gäller att minska transporten av näring från land till vattendrag och kust. Fördelarna med minskad övergödning är ett friskare vatten som kan hysa en större mångfald av arter, inte bara de som trivs i grumliga vatten. Två av åtgärderna kommer även att ta direkt sikte på att förbättra och skapa nya områden för fisk och andra vattenlevande djur.

Hur kommer projektets återstående uppföljning och utvärdering att gå till?

Någon uppföljning är inte utförd ännu i och med att projektet är inne i projekteringsfas. Provtagning och elfiske kommer att utföras efter utförda åtgärder för att utvärdera vilken effekt de haft. I fallet med fördämningen torde det vara tämligen enkelt att utvärdera effekten eftersom det i dagsläget inte är möjligt för fisk att nå uppströms denna. Reglerbar dränering är desto svårare att utvärdera kvantitativt utan här får en uppskattning av den erhållna nyttan göras.

Kalmar kommun kommer ha tät kontakt med arrendatorn för att på sikt utvärdera nyttan med denna innovativa åtgärd. Ett sätt att utvärdera åtgärden är att göra en näringsbalans mellan tillförd näring till åkermarken och den skörd som kan tas ut. Om skörden ökar utan att extra näring behövt tillföras är detta en indikation på effekten som åtgärden har haft.